

HRISTOLOŠKO OSVJETLJAVANJE NJEGOŠEVOG DJELA (Radovi o Njegošu mitropolita Amfilohija)

Sažetak: Rad se bavi tekstovima mitropolita crnogorsko-primorskog prof. dr Amfilohija Radovića, objavljivanim u periodu 1963-2014, a objedinjenim u knjigu *Sveti Petar II Cetinjski pustinjač i Lovčenski tajnoviđac*, koju je priredila Ivana Jovanović. Riječ je o tekstovima u kojima mitropolit dr Amfilohije osvjetljava religijsku dimenziju Njegoševog djela pokazujući da Njegoš stoji u hrišćanskom predanju: jevanđelskom, apostolskom i svetootačkom, te da je Hristos centralna ličnost Njegoševog pjevanja i mišljenja. Ti mitropolitovi tekstovi donose bitnu novinu u pogledu tumačenja i razumijevanja Njegoševog djela. Njegov pristup Njegošu je eminentno biblijski i hristološki. On tvrdi i dokazuje da je svetost najbitnija dimenzija Njegoševе ličnosti. Kao dokaz Njegoševе svetosti, mitropolit Amfilohije opširno iznosi i tumači svojstva Njegoševog bogoslovlja koje je, po njemu, biblijsko, jevanđeljsko i svetootačko.

Ključne riječi: Petar II Petrović Njegoš, mitropolit Amfilohije Radović, Isus Hristos, hrišćanstvo, hrišćanski motivi, „Luča mikrokozma”, „Gorski vijenac”.

* Bogoslovija „Sveti Petar Cetinjski”, Cetinje, Crna Gora
E-mail: b.aleksic@t-com.me

U nauci je već konstatovano da je ostalo nedovoljno proučeno i zapaženo prisustvo hrišćanskih motiva u Njegoševim djelima, i da je hrišćanska komponenta Njegoševog stvaralaštva kontinuirano zapostavljana. To se, prije svega, može objasniti činjenicom da je srpska misao o književnosti u dugom vremenskom intervalu ispoljavala sa Zapada preuzeti otpor prema namjeri da se za osnovom literarnog izraza traga u naslagama hrišćanski definisane tradicije (Miličević, 2013: 22). Davor Miličević s pravom doslovno tvrdi da je „nepovjerenje poetike prema teologiji u posljednjih nekoliko vijekova (je) postepeno raslo i postalo je gotovo univerzalna činjenica na svim prostorima čiji je prethodni duhovni razvoj bio definisan hrišćanskim okvirom” (Miličević, 2013: 22). Tako je istorija srpske književnosti prema hrišćanskom nasleđu imala predrasude, pa je prema piscima koji su u svojim djelima tematizovali svoje religijske nazore učinila ne mali grijeh. Tako je bilo i sa tumačenjem Njegoševog djela. Iako je hrišćanski uticaj na Njegoševo književno stvaralaštvo toliko očigledan da ga nijedan ozbiljan interpretator ne može zaobići, u proteklom decenijama nastala je obimna literatura koja je nastojala da Njegoša po svaku cijenu sekularizuje. Tako smo čitali radove u kojima je „dokazivano” da je Njegoš agnostik, skeptik, pa i marksist; u njegovom stvaralaštvu su „otkrivani” elementi gnosticizma, novoplatonizma, manihejstva, bogumilstva, a neki interpretatori i tumači su ga čak proglašavali pretečom dijalektičkog materijalizma i socijalističkog samoupravljanja¹. Jednostavno – mnogi autori su nastojali da Njegoša uključe „u tekuće ideološke trendove, posmatrajući ga kao baštinika racionalističkog, evolucionističkog, materijalističkog i uopšte humanističkog pogleda na svijet” (Knežević, 2016: 4).

Dakle, dugo se previđao hrišćanski duh Njegoševog književnog stvaralaštva, a naglašavali su se i domišljali najrazličitiji nehrišćanski uticaji i motivi u njegovom stvaralaštvu². Kad sve ovo imamo u vidu, jasno ćemo sagledati značaj radova mitropolita Amfilohija posvećenih Njegoševoj ličnosti i njegovom djelu. Radovi su objedinjeni u knjizi *Sveti Petar II Cetinjski pustinjač i Lovčenski tajnoviđac*, objavljenoj 2017. godine (Radović, 2017). Knjigu, najvećim dijelom, čine prigodni tekstovi, predavanja i besjede, koje je autor izgovorio ili napisao u godinama obilježavanja dvjestogodišnjice Njegoševog rođenja. U radovima objavljenim u toj knjizi nalazimo obilje saznanja i uvida važnih za razumijevanje Njegoševog književnoumjetničkog djela

¹ Kao reprezentanta takvog pristupa Njegošu mitropolit Amfilohije izdvaja marksističkog filozofa – dr Dušana Nedeljkovića: „Treba se ovdje samo sjetiti somnabulizma Dušana Nedeljkovića i njemu sličnih <revolucionarnih> ideologa i tumača Njegoševog djela, kao i onih koji, naročito u posljednje vrijeme, sa svojih ideoloških razloga poistovjećuju kod Njegoša njegovo srpstvo, vjeru i Pravoslavlje, pa da se vidi kakav može biti Njegoš stvaran po slici ideoloških predrasuda i zabluda pojedinaca ili grupa ljudi” (Radović, 2017: 419-420).

² Prvi vrijedan rad koji ukazuje na Njegoševo izvorno hrišćansko, jevanđeljsko, apostolsko-svetoatačko viđenje i shvatanje svijeta i čovjeka bilo je saopštenje dr Atanasija Jevtića izloženo na 18. Međunarodnom skupu slavista, posvećenom Njegošu a održanom 11. 9. 1988. u Beogradu (Jevtić, 1989: 41-52).

i njegove ličnosti. Ona predstavlja, najkraće rečeno, hristološko osvjetljavanje Njegoševog stvaralaštva, koje je uistinu vjerodostojno. Mitropolit Amfilohije stručno i kompetentno govori o Njegoševoj vjeri, njegovom ličnom iskustvu Boga, kao i o liturgijskom iskustvu jednog arhijereja. Već u prvom tekstu knjige – *Sveti Petar II Petrović Njegoš, svjedok Hrista raspetoga i vaskrslog* (koji je zapravo arhipastirska poslanica objavljena o Vaskrsu 2013.) mitropolit Amfilohije pokazuje da je Njegoševo viđenje tajne ljudskog života, smisla ljudskog života i sudbine čovjekove na zemlji „u znaku Hristovog krsta i vaskrsenja” (Radović, 2017: 13). Autor ukazuje na Njegoševo eminentno hrišćansko viđenje svijeta i čovjeka u njemu. On ističe da „Svetitelj lovcenski” sve svoje poglede i stavove temelji na „Predvječnom Slovu Boga višnjega” (Radović, 2017: 10), i – poput svetog apostola Pavla – „sveobasjava svjetlošću Hristove smrti i vaskrsenja” (Radović, 2017: 10). Mitropolit Amfilohije s pravom govori o Njegoševom apostolskom svjedočenju Hrista vaskrsloga koje će posebno biti posvjedočeno „i vaskrsenjem njegovog sveštenog čivota na Lovćenu, obnovom crkve Sv. Petra Cetinskog i pokojem njegovih moštiju u njemu, saglasno njegovoj poslednjoj volji” (Radović, 2017: 13). Autor izričito tvrdi i dokazuje da je Isus Hristos centralna ličnost Njegoševog pjevanja i mišljenja. On ističe da je Njegoš Hrista postavio kao konačni kriterijum i mjeru svega, tako da je „taj logosno-hristološki (...) momenat osnovna crta njegovom bogoslovlja, koje tek treba da bude proučavano i osaznavano na pravi način” (Radović, 2017: 364).

Polemišući sa stavovima nekih kritičara koji su tvrdili da je Njegoš bio „crkveni prelat koji je najmanje rekao i zapisao nešto o Hristu” (Radović, 2017: 236), mitropolit kaže da je to „jedna potpuno pogrešna predstava o Njegošu, koju je zapisao neko ko suštinski nije prodro u ta najdublja tkanja Njegoševe misli” (Radović, 2017: 236). Svoje stanovište o Njegoševoj hristologiji mitropolit argumentuje citatima iz njegovih djela: „Tu je i Hristovo Vaskrsenje – Slovo iz koga je sve nastalo, koje je <obučeno u čelovječestvo> Vaskrsenjem je smrt porazilo; tu je i Njegovo Rođenje, Božić kao najčudesniji praznik – *Slavio sam Božić u Vitlejem, slavio ga u Atonsku goru, i: Nema dana bez očnoga vida, niti prave slave bez Božića!* Toliko je prisutan Logos, vječni Jovanov Logos u Njegošu” (Radović, 2017: 236). Mitropolit Amfilohije uočava i da je cjelokupno Njegoševo djelo, počevši od njegove pjesme *Crnogorac k svemogućem Bogu* pa do njegovog testamenta, prožeto slavoslovljem Tvorca, te da je to blagodarenje, slavoslovlje „suština hrišćanskog, jevanđelskog, biblijskog, svetootačkog doživljaja Boga, a upravo je to i suština doživljaja Boga, svijeta i čovjeka Petra II Petrovića Njegoša” (Radović, 2017: 231). Sve su to, podsjeća mitropolit, „liturgijski izrazi kod njega, jer upravo je blagodarnost, blagodarenje osnovni stav pravoslavne Liturgije i kroz to pravoslavnog života” (Radović, 2017: 231).

Seriozno razmatrajući Njegoševe poetske tvorevine, prije svih *Luču mikrokozma* i *Gorski vijenac*, mitropolit Amfilohije zaključuje: „On je zaista bogoslov, po

preimućstvu je bogoslov, ne samo u svojoj 'Luči mikrokozma' i 'Gorskom vijencu', nego i u ostalim svojim pjesmama" (Radović, 2017: 355). Prema njegovom mišljenju, Njegoš je bogoslov velikog formata, „kao Sveti otac Crkve Hristove, jedan od najznačajnijih bogoslova koji je pisao na ovom srpskom jeziku, bogoslov, na stranu i to što je pjesnik" (Radović, 2017: 363). Već samim naslovom rada *Bogoslovlje i etika mitropolita Petra II Petrovića Njegoša* mitropolit Amfilohije određuje okvir u kojem se kreće njegova analiza Njegoševih etičkih ishodišta. Za njega nema sumnje da je Njegošev pogled na svijet biblijski – i starozavjetni i novozavjetni. On tvrdi: „Petar II Petrović Njegoš se uzdigao na nivo biblijske etike, starozavjetno-novozavjetne. U tom smislu je Stari Zavjet i Izabrani Božiji narod starozavjetni, i Mojsije kao zakonodavac i prorok, nadahnitelj ovog i ovakvog Petra II Petrovića Njegoša" (Radović, 2017: 362-363). Mitropolit uočava i Njegoševu proročku komponentu, i naglašava da je Lovćen-ski tajnoviđac „nesumnjivo prorok: ima taj proročki, mojsijevski i jeremijski, doživljaj čovjek, svijeta, tajne. Prorok Jeremija i Mojsije su mu najbližiji i najrodniji" (Radović, 2017: 363). Razmatrajući Njegoševu religioznost i važnost religijskih izvora za njegovo stvaralaštvo, mitropolit Amfilohije posebno insistira na tome „koliko je Biblija preko bogoslužjenja prisutna u sveukupnom njegovom viđenju tajne" (Radović, 2017: 358).

Mitropolit posebno ukazuje na značaj Njegoševog liturgijskog iskustva kao arhijereja: „Liturgija nije za njega prosto nešto što se događa u vremenu i prostoru, kao što mi obično mislimo, u nekom hramu. Liturgija je za Njegoša, za njegov doživljaj (...) funkcija bića sveukupne tvorevine. To je sakriveno u njegovoj 'Luči mikrokozma'. Treba polako ulaziti u njen unutarnji ritam da bi mogao to da otkriješ, i onda da se to poveže sa drugim njegovim viđenjima, u zapisima u njegovoj 'Bilježnici', i u nekim od njegovih pjesama, u djelovima 'Gorskog vijenca' i ponegdje u 'Lažnom caru Šćepanu Malom'" (Radović, 2017: 357). U radu *Bogoslovsko-molitveni lik Petra II Petrovića Njegoša* mitropolit obrazlaže tvrdnju da je liturgija „pojam koji je veoma prisutan u sveukupnom viđenju svijeta i čovjeka kod Njegoša" (Radović, 2017: 222), te da je to naročito evidentno u *Gorskom vijencu*: „Treba imati u vidu da se sva suštinska događanja u 'Gorskom vijencu' događaju u okvirima Liturgije, na saborima – na saborima o Trojčinu-dne, na saborima o Gospođinu-dne... Dakle, Sav život njegovog plemena, život njegovog naroda, njegove Crne Gore, Cetinja, Lovćena, sav je ukomponovan upravo u tu Liturgiju, u taj svešteni ritam postojanja" (Radović, 2017: 222).

Njegošev bogoslovski stav iz *Luče mikrokozma* da se Slovo Božije, Riječ Božija, tj. Isus Hristos, „obuklo u čelovječestvo", mitropolit uzima kao jednu od osnovnih istina Njegoševog bogoslovlja, i smatra da je Njegoš Slovo Božije, odnosno Sina Božijeg, otkrio i pronašao u bogoslužjenju Crkve – u svetoj liturgiji³. Pažljivi analitički uvid u *Luču mikrokozma*, kao i u Njegoševo liturgijsko iskustvo, upućuje ga

³ Filozof i teolog Žarko Vidović je cjelokupno Njegoševo pjesništvo sagledavao iz perspektive liturgijskog doživljaja kao njegovog duhovnog središta (o tome u: Vidović, 1989).

na zaključak: „Ako pažljivo pročitamo njegova djela vidjećemo da je Njegoš – u sveukupnom svom doživljaju – po preimućstvu liturgijsko biće. Samo što njegova Liturgija nije prosto samo ono što se događa u hramu i što se događa u čovjeku kao ‘hramu ništavome’ (...) nego je njegova Liturgija – liturgija koja obuima sobom sveukupno biće. Nema bića, nema stvorenja, nema ničega od iskoni što se događa a da nije dotaknuto, da nije uključeno u ono što on naziva *sveštena Liturgija svesvetija* – izraz, koliko je meni poznato, koji je jedini i prvi upotrijebio na srpskom jeziku Petar II Petrović Njegoš. U toj jednoj rečenici njegovoj, u stvari sadržano je sve ono što je on govorio i što je zapisao” (Radović, 2017: 221). Mitropolit naglašava da je, sagledavajući Njegoševo pjesmotvoraštvo u kontekstu liturgije i u kontekstu „one najdublje istine života Crkve i bogoslovlja Crkve» (Radović, 2017: 244), došao do spoznaje da Njegoš „ovakvim bogoslovsko-molitvenim liturgijskim viđenjem *svesvetija* i *Ognjišta svesvetija* nesumnjivo spada ne samo među najveće bogoslove, mudrace i proroke srpskoga naroda, nego uopšte među najveće evropske i svjetske mudrace, tajnoznalce i pjesnike» (Radović, 2017: 243).

Zbog pjesme *Noć skuplja vijeka*, koja se i formom i sadržinom izdvaja iz Njegoševog bogatog stvaralačkog opusa, neki autori su pokušavali da dovedu u pitanje njegovu religioznost (Kalezić, 2009: 133-141). Govoreći o Njegoševom bogoslovlju, mitropolit Amfilohije se osvrće i na te prigovore, i pronicljivo zapaža: „Ova njegova pjesma, kad je čovjek ozbiljnije protumači, u kontekstu sveukupnog njegovog djela i njegove ličnosti, to je Pjesma nad pjesmama Solomonova. Ako je Pjesma nad pjesmama Solomonova mogla da postane kanonska knjiga u Bibliji, onda zašto na osnovu jedne pjesme neko njega može proglasiti za nešto što on apsolutno nije. Njegova ličnost, sve što je zapisao, naročito ovo pismo⁴ posvjedočuje koliko je Njegoš dublji od svega toga i koliko je taj njegov monaški identitet kome se posvetio, pa i na silu Boga, ispunio sve njegovo biće i njegovo poimanje života i ljudskih odnosa, a i odnosa muškoga i ženskoga” (Radović, 2017: 361-362).

Mitropolit izričito tvrdi da se, i bez ulaska u detaljnije izlaganje i analizu Njegoševog bogoslovlja, sa sigurnošću može reći da su osnovne istine hrišćanstva – „istina i učenje o Svetoj Trojici, koja se provlači na posredan i neposredan način kroz njegova djela i kojoj on na samrtnom odru predaje na amanet Crnu Goru; istina o vječnom Slovu Božjem, koje je sve iz ničega stvorilo (...); vjera u besmrtnost ljudske duše i pobjedu života nad smrću; shvatanje da su oni koji poriču čovjekov vječni život i besmrtnost duše ‘zli tirjani duše besamrtne’ (...); vjera u Hrista kao Spasitelja svijeta i ispovijedanje Bogorodice koja ga je rodila; priznavanje hrišćanskih vrлина i posta kao načina postojanja, - osnovne premise Njegoševog mišljenja i življenja, njegovo životno Vjeruju” (Radović, 2017: 82-83).

⁴ Misli se na Njegoševo pismo upućeno sa Cetinja doktoru Petru Marinkoviću avgusta 1850. godine.

Njegoš je, ističe mitropolit Amfilohije, prozreo u tajnu svih postojećih svjetova, i to na način koji je „zaista otkrivenjski” i koji se susreće u Jovanovom jevanđelju (Radović, 2017: 220). Mitropolit prihvata ukazivanje episkopa Nikolaja Velimirovića na dubinsku srodnost Njegoševog viđenja „tajne svesvetija” sa Jevanđeljem po Jovanu: „Bilo bi veoma zanimljivo da neko uzme Jovanovo Jevanđelje, njegov početak, a posebno Jovanovo Otkrivenje, pa da uporedi viđenje, otkrivenje Njegoševo sa otkrivenjem Jovana Bogoslova. Uradi li to vidjeće koliko ima između njih dubinske srodnosti” (Radović, 2017: 220). Mitropolit kaže i da je Njegoš nepojmljiv bez onih riječi jevanđelista Jovana, zapisanih u njegovom jevanđelju, a koje glase: Ja sam svjetlost (Jn 8, 12). „Svjetlost je ono što prožima sveukupno otkrivenje Njegoševo, i koliko ja znam niko nije kod nas toliko duboko doživio tajnu svjetlosti, kao osnovnu tajnu i božanskog bića i sveukupnog bića koje se kupu upravo u toj svjetlosti božanskoga lika, kao što su to uradili Njegoš i Nikola Tesla” (Radović, 2017: 236-237), smatra mitropolit.

Mitropolit naglašava da je na formiranje Njegoševog bogoslovsko-molitvenog lika presudno uticao njegov stric – Sveti Petar Cetinjski: „On je još kao dijete došao u Cetinjski manastir, i nesumnjivo da je Sveti Petar Cetinjski ostavio najdublji trag na njemu – i kao njegov stric i kao Svetitelj Božiji, kao jedna izuzetna ličnost, pored koje je stasao i koji mu je bio duhovni otac, u pravom smislu riječi” (Radović, 2017: 218-219). Nema sumnje da je u Njegošu živio duh njegovog svetog strica. Nadahnjivao se poukama i porukama njegovih poslanica i epskih pjesama; čitao je knjige iz njegove bogate biblioteke, najviše ruska djela. Iz bogatog stvaralačkog opusa Petra Prvog, Njegoš je preuzeo znatan broj tema, motiva i ideja koje je stvaralački razvio i oblikovao u svojim djelima. Mitropolit Amfilohije je svjestan da bez sagledavanja snažnog uticaja starog mitropolita na mladog Njegoša – nema potpunog shvatanja Njegoševe ličnosti i njegovog stvaralaštva.

Mitropolit Amfilohije je snagom svoga duha uspio da prepozna i sagleda najbitniju dimenziju Njegoševe ličnosti, a to je svetost. On je, zahvaljujući svom duhovnom čulu za prepoznavanje i poštovanje svetog čovjeka, u Njegošu prepoznao svetitelja Božijeg i pokrenuo je pitanje njegove svetosti. Tako je dva dana prije početka zasijedanja Svetog arhijerejskog sabora SPC – 19. maja 2013. godine, u hram Cetinjskog manastira unio ikonu, a u toku liturgije, pjevanjem tropara i besjedom, objavio je da će se tog dana, na nivou Mitropolije crnogorsko-primorske, kao sveti slaviti mitropolit Petar II Petrović Njegoš. Mitropolit je tada rekao da će na predstojećem Saboru biti pokrenuto pitanje kanonizacije i unošenja u Diptih Svetih mitropolita Petra II Petrovića Njegoša i na svepravoslavnom nivou. Opširnija najava ovakvog čina objavljena je u *Vaskršnjoj poslanici* mitropolita Amfilohija, u kojoj on Njegoša naziva svetim pustinjačom, prorokom, tajnovidcem i bogovidcem, izjednačavajući njegovo duhovno opštenje sa Bogom sa duhovnim

iskustvom svetih apostola: „Povukavši se u keliju Cetinjskog manastira, u toku četrdesetodnevnog Vaskršnjeg posta, Njegoš je očevidno doživio molitveno viđenje najdublje istine i tajne života, zapisavši to viđenje u «Luči mikrokozma». To njegovo viđenje je sve u znaku svjetlosti Hristovog vaskrsenja i besmrtnosti postojanja «svih svjetova» i čovjeka. U onome što je suštinsko njegovo viđenje, i iz njega rođeno znanje, istovjetno je sa viđenjem tajnovidca Jovana Bogoslova i bogovidca Apostola Pavla. Jovan Bogoslov, svjedoči «ono što je vidio, čuo i opipao, o Slovu (Logosu) života (sr. 1Jn. 1, 1), da «Sve kroz njega postade, i bez njega ništa ne postade što je postalo», kao i to «da Slovo postade tijelo i nastani se među nama, i vidjesmo slavu Njegovu» (Jn. 1. 3. 14). Istovjetno je sa tim i svjedočenje Njegoševo, sažeto u njegovom Zavještanju: 'Tvoje je Slovo sve iz ništa stvorilo, Tvome je Zakonu sve pokorno''' (Radović, 2017: 8-9).

Epiteti „tajnovidac” i „bogovidac” koriste se i u troparu i kondaku, ispjevanim u Njegoševu čast: „Petre novi, Lovčenski tajnovidče” (Radović, 2017: 47) i „Petre Cetinjski bogovidče” (Radović, 2017: 48). Konačno, kao dodatak *Svetigore* za Duhove 2013. pojavilo se i *Žitije Svetog Mitropolita Petra Drugog* iz pera mitropolita Amfilohija.

Mitropolit Amfilohije, dakle, donosi jednu bitnu novinu u pogledu tumačenja i razumijevanja Njegoševog djela. Njegov pristup Njegošu je eminentno biblijski i hristološki. Kao dokaz Njegoševe svetosti, mitropolit Amfilohije opširno iznosi i tumači svojstva Njegoševog bogoslovlja koje je, po njemu, biblijsko, jevanđeljsko i svetootačko. Na temelju te svoje sveobuhvatne analize, mitropolit Amfilohije zaključuje da se Njegoš „odlikovao u svemu i svagda uzoritom svetinjom života”, da su ga „svagda ukrašavale sve hrišćanske vrline”, odnosno da su „djela njegova bila svagda takva da su pokazivala živu unutrašnju težnju da se približi idealu svetinje”, i da su „svagda služila za uzor u ljubavi i pobožnosti”, odnosno da se ispunjava uslov „da niko na svijetu ne može reći protivu svetinje njegove”.

Literatura

- [1] Vidović, Žarko (1989): *Njegoš i kosovski zavjet u novom vijeku*; Beograd: Filip Višnjić.
- [2] Jevtić, Atanasije (1989): „Njegoš i patristika”, *Teološki pogledi*, godina XXI, broj 1-2, Beograd; 41-52.
- [3] Kalezić, Dimitrije (2009): *Njegoševa «Pjesma nad pjesmama»*, u: *Njegoševe teme*; Beograd: Izdavački fond Arhiepiskopije beogradsko-karlovačke Srpske pravoslavne crkve, 133-141.
- [4] Knežević, Mikonja (2016): *Njegoš i isihazam*; Beograd – Kosovska Mitrovica: Pravoslavni bogoslovski fakultet Univerziteta u Beogradu – Filozofski fakultet Univerziteta u Prištini.
- [5] Miličević, Davor (2013): *Ka definisanju pravoslavne duhovne osnove srpske književnosti dvadesetog vijeka*, u: Davor Miličević i grupa autora, *Rizničari i pamtitelji. Pravoslavna duhovnost srpske književnosti XX vijeka*; Banja Luka: Filološki fakultet, 9-73.
- [6] Mitropolit Amfilohije Radović (2013): *Žitije Svetog Mitropolita Petra Drugog – Cetinjskog Pustinjaka i Lovćenskog Tajnovidca*; Cetinje: Svetigora.
- [7] Mitropolit Amfilohije Radović (2017): *Sveti Petar II Cetinjski pustinjač i Lovćenski tajnovidac*, priredila Ivana Jovanović; Cetinje: Izdanje Mitropolije Crnogorsko-primorske – Eparhije Budimljansko-nikšićke.

CHRISTOLOGICAL LIGHTING OF NJEGOŠ'S WORK (Works on Njegoš by Mitropolitan Amfilohije)

Summary: *The paper deals with the texts of the Metropolitan of Montenegro and the Littoral, Prof. dr. Amfilohije Radović, published in the period 1963-2014, united in the book St. Peter II – Hermit of Cetinje and Lovćen's Secret Seer, prepared by Ivana Jovanović. These are texts in which Metropolitan dr Amfilohije illuminates the religious dimension of Njegoš's work, showing that Njegoš stands in the Christian tradition: evangelical, apostolic and papal, and that Christ is the central figure of Njegoš's singing and thinking. These metropolitan texts bring an important novelty in terms of interpretation and understanding of Njegoš's work. His approach to Njegoš is eminently biblical and Christological. He claims and proves that holiness is the most important dimension of Njegoš's personality. As a proof of Njegoš's holiness, metropolitan Amfilohije extensively presents and interprets the properties of Njegoš's theology, which, according to him, is biblical, evangelical and holy fatherly.*

Keywords: *Petar II Petrović Njegoš, metropolitan Amfilohije Radović, Jesus Christ, christianity, christian motives, „The Ray of Microcosm”, „The Mountain Wreath”*